

C U V E N T U
LA INAUGURAREA
A S O C I A T I U N E I

ROM. TRASILV.

IN IV NOV. MDCCCLXI

APARATU IN CUNTRA UNEI CRITICE

DE

T. CIPARIU.

BLASIU MDCCCLXII

Cu tipariuulu Seminariului A. diocesanu.

100.360

PREFATIUNE

Scopulu si alu acestei noue editiuni, facute la dorirea mai multoru frati, nu e de catu curatu istoricu literariu, er' nu politicu. Er' unde se ar' paré cà talia in politica, avemu de a oserbá, cà cele politice, aruncate in ochi - ne, inca nu se po - teau trece cu vederea. Cu tote cà, pre candu tota lumea erá si este si acumu innotandu in un - dele politice, nu asi poté fí singuru, caruia se i - se impute asemeni pecate, de suntu pecate.

Inse editiunea acesta totu se destinge in ca - tu - va de cea de in folia - le publice, si pentru pucinele scaimbari stilistice, si pentru adausa - le mai alesu in note si in fine. Mai multa scaim - bare nu se potea face, forà de a denaturá caract - erulu acestei scrieri, seau forà de a o supune la una noua compusetiune, care nu - mi erá acu - mu pre in potentia.

Totu ce am se mai adaugu este, cá se rögü pre celi ce se aru aflá vetemati pre in unele expresiuni si dein asta editiune, se tienia bene á mente, cá nu am avutu de cugetu se vetemu pre nemenea, forà numai se respundiu pre catu se ar' poté in aceeași mesura, nece mai mica nece mai mare, de catu au fostu atacure-le partei cuntrarie; de si recunoscü, cá a nevolia este a nimerí totu de un'a mesur'a adecată; ínse in unele cá acestea culp'a e a'antaniului agresoriu:

C U V E N T U .

ESCELENTIA, DOMNI SI FRATI!

Candu ne uităm in apoi la istori'a poporului nostru, si mai alesu la a natiunei nostre dein asta patria dulce, carea e antaniulu léganu alu vitiei romane pre aceste locure nordice-orientali, mai cà nu aflăm in seri'a atâtoru mari de seculi, dela inceputulu celui alu doilea alu erei crestine, panà acumu preste mediuloculu celui alu XIX, de catu numai dile de lacreme, de doreri, si de suferintie de tota forma; er' dilele de bucuria pentru poporulu romanu, si pentru natiunea nostra transilvanica in specia, au fostu mai pucine si mai rare de catu pen'a de corbu albu. Cultur'a romana, ce o au adusu cu sene in Daci'a dein alte parti ale lumii mai fericite si mai desfatate, si o au straplantatu in acestu pamentu rece si inghiaciatu, cultur'a de carea marturisescu tote ruinele si tote anghiurele patriei nostre, si acele XL de cetati, ce le numera Ptolomeu in geografi'a sa cu numele, abiá cu 50 de ani dupa stramutarea nostra in acestu Babilonu, — tota, mai tota cadiu préda gentiloru barbare, cari in a-ante de a predá Greci'a si Itali'a, Aten'a si Rom'a, se paru, cà dein préd'a patriei nostre, si dein ruin'a culturai romane de pre acestu pamentu,

siau luatú gustu de a se încruntá în ruinele și ale celorlalte provincii de în imperiul romanu. De în acesta ruina totală a națiunii, numai D. dieu știe, cumu amu scapatu, numai că pre în minune, și numai cu pielea și cu viața, că-că acele incursiuni și predațiuni nu numai ne au rapit averea și cultur'a, ce o amu avut, ci ne au rapit și milia de milia de suflete de ale fraților și părinților noștri. Și de că ar' fi fostu moartea lor numai corporală, mai puțin le ar' fi fostu și amarățiunea, înse de că moartea naturală mai este moarte și mai cumplită pentru omu: sclavi'a, despartirea de ai șei, și mai pre susu de totă simțitul unei ruine naționale. Că-că nece una dorere potese se asemene cu acea dorere, cându-și vede omulu nu numai pierrea sa, ci vede de una dată și pierrea a unei patrie, a unei națiuni întregi, mai foră nece una sperare de redicare de în acea pierire. Înse de în totă aceste ruine providența ne a conserbatu încă în aceste doreri cumplite unu tesauru nepretuitu, care nu ni-l'au potutu rapit nece șabi'a învingătorului, nece crudimea tiranului ce domnia pre corporele noastre, nece poterea fisică, nece politic'a infernală, — unu tesauru nascutu cu noi dela tîtiile mamei noastre, dulce că sărutarile măicuțelor, cându ne aplecau la șenulu lor, tesauru mai scumpu de că viața, tesauru care de l'amu fi pierdut, de l'amu pierde, de vomu suferi vre una dată, că ce-ne-va cu poterea, au cu momele șenulu rapescă de în mânu-le noastre, — atunci mai bene, mai bene se ne înghită pământulu de vii, se ne adunăm la părinții noștri cu acea mângâiere, că nu amu tradatu cea mai scumpă ereditate, foră de care nu amu fi demni de a ne mai nu.

mî filii loru: limb'a romanescă. — Ci sperăm în providenț'a divină, sperăm în virtutea neînfrântă a națiunii, pe care întru atâți seculi nece în cea mai apăsătoare sorte a ei nu a tradat'o; sperăm în marii bărbați, și însuflețiii filii ai națiunii, cari mai alesu în aceste tempore critice, în cari se tractează cestiunea de a fi au a nu fi, cu totă barbatî'a demnă de unu romanu vechiu, cu totă rezoluțiunea nefaciărită, și cu pîn'a, și cu cuventulu, și cu fapt'a, au spriginitu și spriginescu caus'a culturii, în baserica, în scola, în politica; cari s'au întorsu totă influenț'a și pusețiunea, și n'au crutiatu nece ostenele, nece spese, numai și numai, că sesi spriginescă această națiune, cu alu careia nume se laudă, și a careia limbă o vorbescu.

Chiaru și asta dî solene, ce ne a adunatu deîn tote partile patriei, e unu testimoniu alu vieții romanesci, și ună protestatiune mai solene decatu și juramentulu, că națiunea romană nu vrê, și nu va suferi nece una dată, că se apună deîn seri'a națiuniloru că romană, că nu vrê și nu va suferi nece una dată acea batujocură, că se se sapede de alu seu nume, și de a sa limbă, în favorea nece celei mai culte națiuni și limbe în lume, cu atatu mai pucinu în favorea ori-carei alte, carea eri alaltă eri încă eră necultă, barbară, și care până și astăzi încă nu s'au scuturatu de totu rugin'a, ce o rodea până la anema încă în a-ante de 20—30 ani, seau în a-ante că de una sută de ani. Acestă adunare atatu de numerosă, atatu de strălucită, de atâți bărbați bravi și demni, cari cu atata bucuria nusi pregetară nece ostenele și nece spesele, că se alerge aici în departare, și se lie parte la această serbatoriă națională, e unu documentu neînfrântu, că

se semtu maretî a fi fili ai natiunei romane, si a se numi cu numele stramosiescu. Natiunile, cari viseza si traiescu in acelu visu-desiertu, cã ore-cumu si ore-candu totu voru se aduca pre romanu, cã sesi despretiuesca limb'a sa, si se adoreze pre alt'a straina, cari nu se potu desbaerã de ilusiunile loru, cã romanulu va mai voli a se impenã cu penele straine, si va mai inayuti saraci'a unoru natiuni gamfate si pretensiue, — depuna - si unadata pentru totu de - un'a tote ambitiunile reu calculate, descepte - se dein visulu loru, si nu se mai nutresca cu ilusiuni seci si amagitorie. Cã-ci amen, amen dicemu loru, cã mai curundu va trece cerulu si pamentulu, decatu se se mai prefaca romanulu in cea seau cea natiune. De romanu cã natiune dici, nu de romanu cã individu. Cã-ci deca au fostu impregiurari, candu cate unu bietu de romanu, au de fome, au de goletate, au de ore-care ambitiune, au de vre - unu altu calculu, s'a taliatu de trupin'a natiunei sale, si s'a inochiatu cã unu olivu domestecu in olivu selbatecu, ast'a s'a potutu intemplã, pote cã se va mai intemplã, si pote cã chiaru si in dillele nostre se vedemu cu ochii asemenea templari; sei lasamu inse in numele lui D. dieu, sesi caute fericirea si repausulu animei loru, unde le place, si unde spereza se le asle. Ci romanulu cã natiune, pre carele XVII seculi l'au strambatu la pamentu in adeveru, ci nu l'au ruptu, nece l'au smulsu dein radecina, si de aci in ante se mai treca si de XVII ori cate XVII seculi, totu romanu va remanẽ, de s'aru duce si cu milia-le instrainanduse. Ast'a ne e credenti'a neclatita, si sperãmu, cã toti, celi ce nutrescu asemenea credentia, nu se voru rusinã, cã-ci mai meduosa e tru-

pin'a natiunei, de catu se sece, deca se si usca multe si ori-catu de multe ramuri dein corpulu ei; cá unu agru fructuosu, carele e in stare nu numai a nutri grâulu dein destulu, ci si polomid'a; ci polomid'a se va arde, ér' grâulu se va aduná, si éra-si se va semená, cá sementi'a se nui lipsesca in tota eternitatea.

Ci nu voliescu a me intende mai departe, macaru cá multe s'aru mai poté díce si aduce dein viati'a natiunei, ce demustra invederatu, cá desierte suntu tote sperarile, ilusiunile, visa-le; in desiertu tote amagirile, magulirile, momelele; in desiertu tote sofismele si machinatiunile toturoru, cari mai ducu si tragu sperare, cá dor' dor' dein romanu voru poté face altu poporu, nordicu au asiaticu. Unu radiemu natiunalitatei romane se implanta astadi, si sperámu, cá asemeni radieme de asta si de alte forme se voru implantá si de ci in a-ante, si mai multe si mai poteroase.

Se orámu dar' acestei tenere plante, ce astadi se implanta in a dou'a a nostra patria, sei orámu beneaventare dela celu ce sustiene si spriginesce tote, cá cu ajutoriulu celui prea inaltu, si cu zelulu invapaiatu alu natiunei, nutrita si crescuta, se ajunga catu mai curundu la statur'a normale, in carea se inverdiesca, se infrundiesca, si fructure inimilite se aduca de bunu si dulce gustu toturoru romaniloru, fructure de cultura si propasire in tote ramure-le scientiei, artei si civilizatiunei.

Se orámu, Domni si frati, si acestui mare barbatu alu natiunei, carele dela inceputu cu caldura a cuprensu la senu-si, si forá pregetu a condusu paná in momentul de facia, ide'a acestei asociatiuni, carea astadi dein idea trece in realita-

te. Sei oràmu dein ânema caldurosa, cu sinceritate nefaciarity si cu resunctu strabatutoriu, cá celu ce l'a inaltiatu la acesta mare trepta, sei insulle portarea de grige parentesca pentru natiunea romana, nu numai in cele sante si d. diesci, ci si in cele ce se tiennu de buna starea unui poporu demnu de una sorte mai buna, de buna starea nu numai materiale, ci si mai vertosu de acea stare eminente, ce destinge pre una natiune culta de catrà unu poporu, precumu cuventulu destinge pre omu de alte vietuitoria pre acestu pamentu. Sei oràmu cá sesi vedia efectuate intentiunile marânemose, ce le nutresce catrà natiunea romana, sesi vedia natiunea fericita, mai fericita de cumu o aflase la inceputulu pastoriei sale, sesi vedia mangaiarea cu ochii, repausulu si multiamirea sufletulu inca si in viati'a acesta. Sei oràmu dile fericite, in miédiulocu natiunei ajunse la fericire, dile multe, si impreunate cu neincetata multiumita dein partea acestei natiuni bune si teneru semtitorie; cerendu si rogandune, cá si de aci in a-antese benevoliesca a cuprende si a adapostí, a ajutá si a sprigini acesta tenera societate, pre care o a ocrotitu dela léganu panà in momentulu de facia. Se traiti Escelentia Vostra!
